

Капітан Л. І.,
д.і.н., доцент, Мукачівський державний університет,
м. Мукачево, Україна

ПРИСТОСУВАННЯ: СПРОБИ РИМО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ ЗАКАРПАТТЯ ВИЖИТИ

Проаналізовано особливості індивідуальної поведінки кліру та вірників Римо-католицької церкви Закарпаття в контексті владної політики підсікання позицій однієї з найвпливовіших конфесій краю.

Ключові слова: радянська влада, Римо-католицька церква, Закарпаття.

Капітан Л. І.,
Мукачевський державний університет,
г. Мукачево, Украина

ПРИСПОСОБЛЕНИЕ: ПОПЫТКИ РИМСКО-КАТОЛИЧЕСКОЙ ЦЕРКВИ ЗАКАРПАТТЯ ВЫЖИТЬ

Проанализировано особенности индивидуального поведения клира и верующих Римско-католической церкви Закарпаття в контексте политики власти по ослаблению позиций одной из влиятельнейших конфессий края.

Ключевые слова: советская власть, Римско-католическая церковь, Закарпатье.

Капітан Ларыса,
Mukachevo State University,
Mukachevo, Ukraine

THE ATTEMPTS OF TRANSCARPATHIAN ROMAN-CATHOLIC CHURCH TO SURVIVE

The features of the individual behaviour of the clergy and parishioners of the Roman Catholic Church of Transcarpathia in the context of government policy has been analysed as the position lowering of one of the most influential regional religions.

The actual anti-Catholic policy of the Soviet government on the Western Ukrainian territories, in the context of which, the development of the Transcarpathian Roman Catholic Church, took place after World War II. From the first steps through the captured region, the Soviet administration resorted to political repressions of the clergy, which continued until the end of the Stalin's era. Due to the authors' calculations every other priest of the church suffered from the repressions.

There has been a clear desire of the Republican Communist Party nomenclature, and, above all, the apparatus of the Commissioner for Religious Faiths in the Ukrainian SSR, to keep the Transcarpathian Roman Catholic Church "in the shadow corners" and, thus, to reduce its influential position.

Comparatively "liberal" policy of mid-1950's towards religion and the Church, including the Transcarpathian Roman Catholic Church, has changed to the oppressive position of the government in the late 1950s – early 1960s. The government initiated deregistration of Roman Catholic communities, closing of places of worship, or their transfer from the center to the outskirts of cities, the recognition of temples as "dangerous structures" or erected without the approval of the administration, as well as brutal interference by the administration at all levels in internal affairs, were the factors, undoubtedly and significantly limiting opportunities for legal religious practice, but did not radically affect the decreasing of believers' activity. The majority of the Transcarpathian Roman Catholic Church believers were ethnically Hungarians, who stubbornly defended their ethnic-religious rights. In many cases, the local Roman Catholic Church community activists, despite of all governmental expectations, were much more insistent in defending their own spiritual needs than their pastors, who were limited by numerous legislative prohibitions. Language and ethnic specificity of the composition of the Transcarpathian Roman Catholic Church believers and the clergy, mainly of Hungarian nationality, has become a major consolidating factor and ensured strong position to the confession.

Keywords: Soviet power, the Roman Catholic Church, Transcarpathia.

Із завершенням Другої світової війни на західноукраїнських землях для відповідних органів влади (насамперед апарату Уповноваженого Ради у справах релігійних культів та структур МГБ) знову актуальною була антикатолицька політика, в рамках якої відбувалося скорочення мережі Римо-католицької церкви (РКЦ) та чисельності її кліру, примусова репатріація ксьондзів, ченців та найбільш активних парафіян. У такому загальному контексті відбувався розвиток й РКЦ у Закарпатті, наймолодшій області УРСР, де Римо-католицька церква мала власну історію й регіональну специфіку, зумовлену не в останню чергу складом віруючих та кліру – переважно угорським за національністю.

Проблеми державної політики щодо РКЦ в Україні другої половини ХХ ст. доволі серйозно розроблені українськими ученими, які торкнулися і ситуації на

території Закарпатської області [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 9]. Метою даної статті є конкретизація панорами суперечливих взаємовідносин влади та представників римо-католицької громади краю 1940-1960-х років.

Вже з перших кроків опанування територією Закарпаття радянська адміністрація вдалася до політичних репресій проти духовенства РКЦ, маскуючи їх позасудовими вироками за кримінальними статтями. Згідно наших підрахунків репресій до кінця сталінської доби зазнали 17 римо-католицьких священнослужителів області. Якщо зважити, що станом на 1944 р. в області нараховувалося 48 священнослужителів РКЦ, в 1945 р. (після виїзду частини з них за кордон) залишилося 35 духовних осіб цієї конфесії, то можна стверджувати, що практично кожний другий священник цієї церкви був репресований (таблиця 1).

Таблиця 1.

**Священнослужителі Римо-католицької церкви Закарпаття,
репресовані у другій половині 1940-х – 1950-х рр.**

№ №	Прізвище, ім'я, по-батькові	Рік народження	Національність	Місце пастирської служби	Судовий орган, вирок	Примітки
1	2	3	4	5	6	7
1	ЛЕВРЕНЦІ (Левренц; Леврінц) Іштван Ференцович	1889	угорець	с. Сторожниця Ужгородського району	Спец. суд Закарпатської України 29.01.1946 р. – 3 роки позбавлення волі	Повернувся до обов'язків священнослужителя у вересні 1954 р.
2	ТОВТ Йозеф Д'юлович	1903	угорець	сmt Середне Ужгородського району	Закарпатський обласний суд 20.02.1946 р. – 4 роки	Повернувся до обов'язків священнослужителя восени 1953 р.
3	ТИНДИР (Тиндира) Ернест Імревич	1892	словак (угорець?)	с. Барбово Мукачівського району	Закарпатський обласний суд 18.11.1946 р. – 5 років	Звільнений 1952 р. 30 вересня 1953 р. зареєстрований священнослужителем РКЦ у м. Хмільник Вінницької обл.
4	ГОРВАТ Агоштон Агоштонович	1914	словак	м. Виноградів	Закарпатський обласний суд 29.01.1949 р. – 10 років	Повернувся до обов'язків священнослужителя 1956 р.
5	БАРТФАЙ Калман Андрашович	1886	угорець (словак?)	м. Виноградів	Закарпатський обласний суд 21.04.1949 р. – 25 років	Звільнений 27 квітня 1956 р.; повернувся до обов'язків священнослужителя, восени 1957 р. вийшов на пенсію

Закінчення табл. 1

6	ГОКЛИК Шандор Міклошович	1893	угорець	с. Малі Ратівці Ужгородського району	Закарпатський обласний суд 13.06.1949 р. – 25 років	Після засудження напівпаралізований, помер по дорозі на заслання
7	ПАСТОР Ференц Яношович	1880	угорець	м. Берегово	Особлива нарада при МДБ СРСР 06.07.1949 р. – 25 років	Звільнений 1956 р., невдовзі помер
8	ГУДРА Лайош Євгенович	1919	українець	с. Лалово Мукачівського району	Закарпатський обласний суд 12-13.12.1949 р. – 25 років	Повернувся до обов'язків священнослужителя у березні 1957 р.
9	ГЕВЕЛІ Антал Йожефович	1916	угорець	сmt Солотвино Тячівського району	Закарпатський обласний суд 28.06.1950 р. – 25 років	Повернувся до обов'язків священнослужителя у травні 1956 р.
10	ТЕВКЕШ Георгі Штефанович	1891	угорець	м. Хуст	Закарпатський обласний суд 12.07.1950 р. – 25 років	Повернувся до обов'язків священнослужителя у червні 1956 р.
11	ШЕРЕШ Янош Міклошович	1892	словак	м. Мукачево	Особлива нарада при МДБ СРСР 18.10.1950 р. – 10 років	Повернувся до обов'язків священнослужителя у серпні 1956 р. Помер 20 серпня 1958 р. у Мукачеві
12	АРВАЙ Дезидерій Анталович	1904	угорець	сmt Вилок Виноградівського району	Закарпатський обласний суд 26.12.1950 р. – 25 років	Повернувся до обов'язків священнослужителя у травні 1956 р.
13	БАКО Золтан Міклошович	1911	угорець	с. Малі Селменці Ужгородського району	Закарпатський обласний суд 29.12.1950 р. – 25 років	Звільнений у червні 1956 р. Повернувся до обов'язків священнослужителя у грудні 1956 р.
14	ГОМОЛЯ Петер Штефанович	1903	словак	с. Сюрте Ужгородського району	Закарпатський обласний суд 24.01.1951 р. – 25 років	Звільнений у жовтні 1956 р. Повернувся до обов'язків священнослужителя у січні 1957 р.
15	ЧАТІ-УЗАН Йожеф Яношевич	1912	угорець	м. Мукачево	Закарпатський обласний суд 18.05.1951 р. – 25 років	Повернувся до обов'язків священнослужителя у жовтні 1956 р.
16	ТЕМПФЛІ Штефан Мартонович	1908	угорець	сmt Солотвино Тячівського району	Закарпатський обласний суд 29.08.1951 р. – 25 років	Повернувся до обов'язків священнослужителя у березні 1958 р.
17	БУЯЛО Бернард Яношевич	1901	словак	м. Ужгород	Закарпатський обласний суд 29.05.1952 р. – 10 років	Звільнений у жовтні 1955 р. Повернувся до обов'язків священнослужителя у березні 1956 р.

По-різному складалася доля репресованих римо-католицьких священнослужителів Закарпаття. Так, наприклад, «піонер» репресивного списку цієї конфесії Штефан Левренці 10 жовтня 1948 р. був звільнений з табору, але дозволу на повернення додому не

отримав. Відтоді, упродовж п'яти років (термін «поразки у правах») на засадах «вільного найму» працював перукарем й контролером комунального відділу на Караспайському мідноливарному заводі у Караганді. Лише у серпні 1954 р. він

повернувся до Ужгорода, а у вересні того ж року був зареєстрований священнослужителем у с. Гомок Ужгородського району [10, спр. 129, арк. 31; спр. 136, арк. 120]. 10 вересня 1953 р. церковна рада католицької релігійної громади с. Середне звернулася до обласного Уповноваженого РСРК з проханням зареєструвати їхнім священнослужителем Йожефа Товта, який звільнився з ув'язнення. Невдовзі така реєстрація відбулася [10, спр. 124, арк. 47].

Попри формально-декларативне «відокремлення церкви від держави», апарат Ради у справах релігійних культів активно втручався у внутрішнє конфесійне життя парафій РКЦ Закарпаття. Вважалося за допустиме впливати на процес виборів до костельної ради таким чином, щоб до неї були обрані особи, які *«тримали би у своїх руках ксьондза»*, обернувши його відповідно на *«своє (і влади) «слухняне знаряддя»*, посилювати *«виховну роботу»* з церковними активістами через *«трудові колективи»*, примусивши їх таким чином дистанціюватися від активної ролі у релігійних громадах [5, с. 163-164].

Звичною була практика більшовицького адміністрування у «релігійному питанні» – зокрема, зачинення культових споруд, їхнє перенесення з центру на околиці міст, визнання храмів «аварійними» чи збудованими без санкції адміністрації тощо. Випробувавши свої сили на Греко-католицькій церкві Закарпаття, режим почав застосовувати подібну тактику й щодо римо-католицьких культових споруд.

Так, наприклад, 9 вересня 1949 р. виконком Закарпатської обласної Ради депутатів трудящих вирішив передати споруду костьолу по «Октябрьской» вулиці м. Ужгорода обласному архіву, відвівши римо-католицькій громаді обласного центру інший молитовний будинок на площі Горького. Зрозуміло, що ніхто з представників влади й не питав думки «трудящих-католиків». 20 вересня 1949 р. Уповноважений Ради у справах релігійних культів при Раді Міністрів СРСР по Українській РСР П. Вільховий надіслав відповідний лист до Москви своєму союзному керівництву з підтримкою рішення Закарпатського облвиконкому, але Рада у справах релігійних

культів при Раді Міністрів СРСР не підтримала таку ініціативу [10, спр. 66, арк. 70-71].

Наприкінці 1950-х рр. компартійна номенклатура Закарпаття вдруге (після невдалої спроби 1949-1950 рр.) ініціювала проект витіснення римо-католицького храму з центру Ужгорода на його околицю. 9 квітня 1960 р. новий Уповноважений Ради у справах релігійних культів по Закарпатській області М. Саламатін інформував про це своє київське керівництво (К. Полонника – Авт.): *«Чинний костьол не лише розташовується у центрі міста, на вузькій вулиці, а й сусидить з музичною школою, кінотеатром й будинком культури. Поруч й усі центральні магазини. Ця міська діляниця улюблене місце відпочинку городян»*. Коли після відправи у храмі з нього виходять 400-600 осіб, на вулиці, мовляв, неможливо *«ні пройти, ні проїхати»*. Відтак, на думку чиновника, костел перебував *«не на своєму місці»* [10, спр. 291, арк. 139-140]. Планувалося перевести громаду до колишньої греко-католицької Цегольнянської церкви на околиці міста, на той час зачиненої, крім того, меншої за розмірами й такої, що потребувала ремонту.

Ужгородська громада активно протистояла таким намірам. Серед організованих дій римо-католиків М. Саламатін особливо вирізняв такі: спеціальна делегація до Києва зі скаргою до верховних органів влади УРСР; кур'єри в Москву – у ЦК КПРС, Верховну Раду СРСР, Раду Міністрів СРСР, Раду у справах релігійних культів при Раді Міністрів СРСР. Усі скарги були підписані численними віруючими (переважно угорської національності). У непоодиноких випадках у цих зверненнях робився наголос на національній приналежності парафіян: *«Ми – угорці»*, *«Ми – словаки»*. Ретельно відстежувалася межа дозволеного владою для інших конфесій (насамперед РПЦ) й іншого етнічного складу парафіян: *«Українцям можна, а нам, угорцям, не можна!»* [10, спр. 291, арк. 168-205].

Під свіжим враженням від зустрічі з ужгородською делегацією та змістом звернення К. Полонник нашвидкуруч накидав на документі емоційну резолюцію: *«Обурливий, нахабний тон. Громада розперзалась аж занадто. Треба, щоб*

Саламатін з'ясував, хто там верховодить і баламутить» [10, спр. 291, арк. 170]. Проте у директивах К. Полонника ужгородському підлеглому була також порада, яка відображала його доволі «обережне» ставлення до цієї конфесії: «Питання щодо зачинення костьолу на центральній вулиці Ужгорода з наданням громаді іншої молитовної споруди не у центрі міста – не таке вже й просте за умов Закарпаття, до нього слід поставитися з усією серйозністю й до розв'язання його ретельно підготуватися» [10, спр. 291, арк. 170].

Порада була слухною, адже, незважаючи на усі пропагандистсько-репресивні зусилля радянської адміністрації, Римо-католицька церква упродовж другої половини 1940-х – початку 1960-х років зберігала міцні позиції у Закарпатті. Певним чином посприяла цьому і оприлюднена 11 листопада 1954 р. у «Правді» Постанова ЦК КПРС «Про помилки у проведенні науково-атеїстичної пропаганди серед населення», яка зміцнила закарпатських римо-католиків у їх бажаннях щодо перегляду «справ» репресованих закарпатських священнослужителів.

Ще 25 вересня 1954 р. з угорського міста Карцаг на ім'я голови Закарпатського облвиконкому І. І. Туряниці було адресовано лист громадянки Ласло Калмар (дівоче прізвище – Арвай), яка прагнула довідатися про долю свого брата – священнослужителя РКЦ: *«Мого молодшого брата Арвай Дезидерія, римо-католицького священика [...], єпископ влітку 1944 р. перевів із с. Лазари до с. Вилок [...]. Брат спокійно працював, виконуючи свої обов'язки, до 1950 р., коли з невідомих нам причин його звільнили з посади й невідомо куди спрямували.*

Наш брат ніколи у житті не займався політикою, а також не розуміється на ній, він звичайний, набожний священик.

Якщо він випадково або через помилку утримується у концентраційному таборі, просимо Вас, будьте ласкаві, за можливості помилувати його й відновити у церкві [...] або ж дозволити йому виїзд до рідної матері, яка мешкає у Румунії, або до одного з чотирьох братів, які мешкають в Угорщині. За Вашу велику милість ми будемо Вам дуже вдячні [...]» [10, спр. 136, арк. 145].

Цей лист Закарпатський облвиконком переадресував до Міністерства закордонних справ УРСР [10, спр. 136, арк. 144], що, зрештою, прискорило перегляд «справи» Д. Арвай та його колег.

Найбільше – 13 осіб – священнослужителів РКЦ Закарпаття, які були репресовані тоталітарним режимом (серед них і Д. Арвай), повернулося до рідних осель й виконання пастирських обов'язків упродовж одного лише 1956 р. [10, спр. 214, арк. 29]. Звільнених з таборів духовних осіб РКЦ населення краю (переважно угорське) зустрічало як героїв-мучеників за Віру, поєднуючи вшанування з численними демонстраціями зневаги до незліченних пам'ятників радянському диктатору – головному винуватцю системних антикатолицьких (антицерковних та й усіх інших) репресій у регіоні. Так, у містах Мукачеве, Хуст, селах Вилок, Добросілля й Солонці відбулися масові урочистості з нагоди повернення священнослужителів Д. Арвая, З. Бако, Б. Буяла, А. Гевелі, І. Шереша та ін. [10, спр. 214, арк. 29-30], а центральна площа с. Довге Іршавського району з спорудженим на ній гіпсовим пам'ятником Й. Сталіну – з відбитою половиною руки й заліпленим багном оком, стала виразною ознакою настроїв часу [10, спр. 214, арк. 5]. Крім того під час подій Угорської революції 1956 р. закарпатські римо-католики – угорці також, у можливих для них формах, виявили свою солідарність із земляками в Угорщині [7, с. 128].

Зміцненню позицій РКЦ у Закарпатській області слугували й оновлені форми діяльності кліру, зафіксовані у звіті Уповноваженого у справах релігійних культів при Раді Міністрів УРСР: *«У Закарпатській області ксьондзи усе більше відроджують деякі форми масової релігійної пропаганди, які п'ять-шість років тому майже не практикувалися. Під виглядом проведення «ювілею» – 20-ліття духовної діяльності – ксьондз [С.] Серені у м. Тячево готує урочисте богослужіння з запрошенням на свій «ювілей» ксьондзів сусідніх парафій; ксьондз [Ф.] Ерні у с. Оросієво цього року прагне по можливості «найурочистіше» провести храмове свято... Адміністратор римо-католицької церкви у Закарпатті гр. [Я.] Мейсарош готується приступити до*

ремонту «Кальварії» у м. Ужгороді. Якщо почнуть збирати по костьолах кошти на ремонт «Кальварії», то це дуже пожвавить релігійні почуття віруючих» [10, спр. 148, арк. 30].

Керівники обласного комітету КП України, поінформовані, зокрема, й обласним Уповноваженим РСРК (а також, безперечно, відповідною структурою КГБ, МВД) про «модернізовані» способи роботи з паствою зауважували: «Останнім часом релігійники особливо посилили свою роботу і починають все більше нагліти. Про це свідчать такі факти. Недавно в Мукачівську міську лікарню з'явився римсько-католицький піп Кірман і почав вимагати, щоб йому дозволили сповідати хворих. Коли йому в цьому було відмовлено, він почав кричати, що це бюрократизм, порушення Конституції і ін. [...] Хоч би один секретар міськкому, райкому чи й обкому партії пішов у лікарню поговорити з хворими, подивитись на їх побут, обслуговування, щоб ці люди відчули піклування про них радянської влади» [11, оп. 53, спр. 469, арк. 155].

Постанова ЦК КПРС від 10 листопада 1954 р. була лише певним тактичним маневром влади щодо релігії й Церкви, який здійснювався лічені роки. Уже з 1957 р. спостерігається поступова, але неухильна відмова керівництва держави від нетривалого «ліберального» курсу у відносинах з Церквою.

Речником жорсткішої лінії щодо римо-католицького духовенства став новий республіканський Уповноважений РСРК К. Полонник, який завжди (про це вже йшлося вище) з пересторогою відносився до римо-католицької конфесії у Закарпатті. Він, зокрема, стверджував, що «католицька церква в Закарпатті спекулює на почуттях місцевого угорського населення, намагаючись виступати в ролі захисника його національних інтересів. [...] закарпатські ксьондзи відверто ігнорують українську і російську мову, навіть до урядових інстанцій звертаються лише по-угорськи, й коли, приміром, приїздять до нас, то беруть перекладача. Закарпаття вже 17 років входить до складу СРСР, однак католицькі священики Закарпатської області досі не виявили бажання вивчити російську чи

українську мову» [10, спр. 318, арк. 85]. Як особливо небезпечну для влади тенденцію, К. Полонник зауважував (на підставі інформації М. Саламатіна) поширене у Закарпатті явище матеріальної підтримки Римо-католицької церкви особами з певним «суспільним статусом». Він в першу чергу мав на увазі знакову постать закарпатського культурно-мистецького життя, Заслуженого художника УРСР Йосипа Бокшая (1891-1975). Серед інших, «широко відомих на Закарпатті імен», згадувалися також колишній викладач Ужгородського державного університету В. Сулинчак, на той час вже пенсіонер; колишній фінансовий працівник, також пенсіонер І. Бачинський, та деякі інші [10, спр. 318, арк. 86]. Власні враження чиновника від відвідування римо-католицьких храмів Закарпаття лише посилювали його переконання: «[...] костьоли там притягають до себе чимало католиків з місцевої інтелігенції, яка йде туди цілими сім'ями – від малого до старого [...]» [10, спр. 318, арк. 85-86].

Республіканський Уповноважений РСРК, наголошуючи на тому, що Римо-католицька церква є «найбільш небезпечним ворогом» влади у Закарпатті, пояснював підсилення її впливу також завдяки особистим тісним родинним контактам закарпатських вірників: «Угорці жадібно слухають радіопередачі з Будапешта, в яких передаються не лише церковні відомості, а й католицькі служби. Винятково великі листовні зв'язки. Тому у містах і селах підупалий було вплив католицької церкви зараз посилюється» [11, оп. 24, спр. 5205, арк. 108].

Крім того, чергове загострення антирелігійної політики на рубежі 1950 – 1960-х років змусило закарпатських католицьких священнослужителів до конфесійної консолідації: «Ксьондзи тримаються замкненою кастою. У розмові стримані, сухі, офіційні, частіше, ніж пастори-реформати, покликаються на Конституцію й закони СРСР, відстоюючи права церкви. Відчувається образа, а, можливо, й злоба на те, що колись державна римо-католицька церква тепер стала другорядною, позбувшись зв'язку з Ватиканом» [10, спр. 291, арк. 161].

В інформаційному звіті Уповноваженого РСРК при Закарпатському облвиконкомі М. Саламатіна за 1964 р. характеризувалися форми пристосування римо-католицького духовенства регіону до нових обставин й викликів часу: *«У даний час вже не лише проповідь, а й читання Євангелія й послань апостолів відбувається у католицьких церквах області національними мовами (головним чином угорською, в окремих громадах – словацькою й німецькою мовами)»* [10, спр. 354, арк. 171]. Як приклади подавалася душпастирська діяльність о. А. Горвата з селища Перечин, який правив службу Божу угорською й словацькою мовами; священника с. Усть-Чорна Тячівського району, який правив угорською й німецькою мовами, та ін. Священнослужитель І. Голомбоші (с. Довге Берегівського району) у проповіді наголошував: *«У нашому селі мешкають угорці, словаки, українці. Усі вони розмовляють різними мовами, й якщо наші церковні служби відбуваються латинською мовою, то чимало молитов й проповідей ми виголошуємо рідною мовою віруючих, тому що всі вони є членами царства Христа. Це скріплює їхню дружбу між собою й віру у єдиного Бога»* [10, спр. 354, арк. 142-143]. Аналогічну думку висловлював й о. І. Моцейко з м. Берегове: *«Латинь не доходить до віруючих. Й я дуже часто вдаюся до угорської мови, щоби віруючі розуміли релігійну службу»* [10, спр. 354, арк. 143]. Настоятель Мукачівського римо-католицького храму Т. Завадник (наступник Я. Месароша на посаді адміністратора РКЦ Закарпаття) стверджував, що він старанно оволодіває російською мовою, щоби краще обслуговувати релігійні потреби румун-католиків, адже вони не знають *«мови Церкви, тобто угорської, а він – мови румунської»*. За словами очільника РКЦ Закарпаття: *«По-русски мы великолепно понимаем друг друга»* [10, спр. 318, арк. 205].

Для підтримки контактів з вірниками римо-католицьке духовенство Закарпаття використовувало й старовинні традиції – освячення нових будинків, водосвяття будинків у день Хрещення, і навіть намагалося приймати участь у залагоджуванні родинних конфліктів парафіян. Так, наприклад,

священик католицької церкви с. Холмок Перечинського району Штефан Левренці принаймні у двох випадках (відомих обласному Уповноваженому РСРК М. Саламатіну) відвідував квартири віруючих й робив спроби примирити родини, у яких вже йшлося про розлучення. В одному випадку йому це вдалося зробити; в іншому успіх був лише частковим – атеїзований чоловік обурився й апелював до Уповноваженого РСРК: мовляв, священнослужитель втручається не у свої справи – *«ми й без нього помирилися»* [10, спр. 318, арк. 172].

Отже, в окреслений нами період простежується виразне прагнення республіканської компартійної номенклатури й, насамперед, апарату Уповноваженого Ради у справах релігійних культів по УРСР постійно тримати «у тіні» Римо-католицьку церкву Закарпаття, «підсікати» її позиції.

Порівняно «ліберальна» політика середини 1950-х років змінилася жорсткою позицією державної влади СРСР та відповідно УРСР кінця 1950-х – початку 1960-х років щодо релігії й Церкви, в тому числі стосовно РКЦ Закарпаття, яка мала своїм наслідком, зокрема, зняття з реєстрації римо-католицьких громад, вилучення у них з користування церковних приміщень, брутальне втручання адміністрації усіх рівнів у внутрішньоцерковні справи. Безперечно, усі ці чинники істотно звужували можливості легальної релігійної практики, але водночас не впливали кардинально на зниження активності віруючих, на що розраховували владні структури. Етнічно угорська більшість вірних Римо-католицької церкви Закарпаття заповзятливо відстоювала власні етноконфесійні права. І у багатьох випадках активісти місцевих спільнот РКЦ, попри усі розрахунки влади, були значно наполегливішими у відстоюванні власних духовних потреб, аніж їхні, обмежені численними законодавчими заборонами, душпастирі. Мовна й етнічна специфіка складу віруючих й духовенства РКЦ області – назагал угорської національності, перетворилася в серйозний консолідуючий чинник і забезпечила цій конфесії міцні позиції.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Войналович В. А. Римо-католицькі громади в Україні у вимірах державної релігійної політики (друга половина 40-х – 50-ті роки ХХ ст.) / В. А. Войналович // Історія України: Маловідомі імена, події, факти: Збірник статей. – К. : Рідний край, 1999. – Вип. 7. – С. 151-158.
2. Войналович В. Обмежувальні заходи влади щодо римо-католицького духовенства в Україні: причини, механізм, наслідки (друга половина 40-х – 50-ті роки ХХ ст.) / Віктор Анатолійович Войналович // Науковий вісник Полтавського університету споживчої кооперації України. Серія “Гуманітарні науки». – 2002. – № 2(6). – С. 64-71.
3. Закарпаття в етнополітичному вимірі. – К. : ІПіЕНД імені І. Ф. Кураса НАН України, 2008. – 682 с.
4. Капітан Л. Етнокультурний розвиток Закарпаття у контексті радянзації краю, 1944-1964 рр. / Лариса Іванівна Капітан. – К. : Видавництво «Варта», 2013. – 583 с.
5. Капітан Л. І. Антирелігійний курс радянського керівництва щодо Римо-католицької церкви в Закарпатті (1945-1955 рр.) / Л. І. Капітан // Український історичний журнал – 2013. – № 5 – С. 157-168.
6. Капітан Л. І. Внутрішні трансформації Римо-католицької церкви в повоєнному Закарпатті / Л. І. Капітан // Наука. Релігія. Суспільство. – 2013. – № 3. – С. 8-15.
7. Капітан Л. Події 1956 р. в Угорщині: відлуння у радянському Закарпатті / Л. І. Капітан // Вісник Черкаського університету. Серія: Історичні науки. – Черкаси, 2014. – Вип. 9 (302). – С. 126-132
8. Стоцький Я. Римо-католицька церква в Західних областях України під тиском влади в хрущовський період / Ярослав Васильович Стоцький // Схід. – 2008. – № 5. – С. 73-78.
9. Фомиченко В. Римсько-католицька церква в Україні / В. Фомиченко // Людина і світ. – 1993. – № 6-7. – С. 36-38.
10. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України, ф. 4648, оп. 4.
11. Центральний державний архів громадських об'єднань України, ф. 1.

РЕЦЕНЗЕНТИ: *Верменич Я. В.*, д.і.н., проф.; *Тригуб П. М.*, д.і.н., проф.

© Капітан Л. І., 2014

Дата надходження статті до редколегії 22.10.2014